

Einstein-Bergson Tartışması

Albert Einstein'in Felsefeye Karşı 🕒 Zamanın Doğası Üzerine Tartışması

Albert Einstein'ın Görelilik Kuramı için Nobel Ödülü'nü kaybetmesine neden olan tartışmanın incelenmesi.

İçindekiler

1. 🕒 Einstein-Bergson Tartışması

1.1. Felsefe İçin “Büyük Gerileme”

👤 Tarih Profesörü Jimena Canales

2. Bilimcilik İçin Yozlaşma

2.1. Bergson'un Kaybı ve “Bilim” İçin Bir Zafer

2.2. “Bariz Hatalar” ve Einstein'ın “Çelişkisi”

2.3. Nobel Komitesi'nin İtirafı

2.4. Einstein'ın Nobel Komitesi'ne Yanıtı

2.5. Felsefeye Yönelik Tepki

3. Filozof Henri Bergson

3.1. Bergson'un “*la durée*”si: 🕒 Süre Olarak Zaman

3.2. Bergson'un Paris'teki ders etkinliğinde Einstein'a yanıtı

3.3. Bergson'un Einstein'ın Nobel Ödülü'nü İptal Etme Çabası

4. Kasten Kaybetmek

4.1. “*Creative Evolution*” Darwin'in Evrim Teorisine Karşı

4.2. Bergson'un Küresel Ünü

4.3. Einstein-Bergson Tartışması

4.4. 👤 Felsefeci Friedrich Nietzsche'nin Bilimin Felsefeden Kurtulma Girişimi Hakkındaki Görüşleri

4.5. Felsefenin Bilimciliğe Kendini Köle Etmesi

4.5.1. 👤 Emmanuel Kant'ın “*apodiktik kesinlik*”i

4.5.2. 👤 René Descartes'ın “*Düşünüyorum, öyleyse varım*”ı

4.5.3. 👤 Edmund Husserl'in Bilimcilik İçin “*İhaneti*”

4.6. Bergson'un Felsefe Sütunu Olarak Yükseltilmesi

5. Yolsuzluk

Yazdırılma tarihi: 22 Kasım 2025

<https://tr.cosmicphilosophy.org/einstein-vs-philosophy/>

BÖLÜM 1.

Albert Einstein Felsefeye Karşı

Zamanın Doğası

Ve Felsefenin Bilimcilik İçin “Büyük Gerilemesi”

6 Nisan 1922’de, Paris’teki Fransız Felsefe Derneği’nin (Société française de philosophie) bir toplantısında, Nobel Ödülü adaylığı nedeniyle dünya çapında yeni ünlünen Albert Einstein, önde gelen filozoflardan oluşan bir topluluğun önünde görelilik üzerine bir konferans verdi ve yeni teorisinin Zamanın doğası hakkındaki felsefi spekülasyonları geçersiz kıldığını ilan etti.

Einstein’ın açılış salvosu doğrudan ve küçümseyiciydi. Göreliliğin felsefi etkileri hakkındaki bir soruya yanıt olarak şunları söyledi:

“*Die Zeit der Philosophen ist vorbei*”

Çeviri:

“*Filozofların zamanı sona erdi*”

Einstein, felsefeyi reddedişini mühürleyen şu argümanla konferansını sonlandırdı:

“*Fizikçininkinden farklı olan yalnızca psikolojik bir zaman kalır.*”

Einstein’ın felsefeyi reddedişi, Nobel Ödülü adaylığı nedeniyle küresel çapta büyük bir etki yarattı.

Bu olay, hem bilim hem de felsefe tarihinin en büyük olaylarından biri haline gelecek ve “*felsefenin gerilemesi*” ile bilimciliğin yükselişi döneminin başlangıcını işaretleyecekti.

BÖLÜM 1.1.

Felsefe İçin “Büyük Gerileme”

Felsefe, yaşamının eserini zamanın doğasına adayan ve Einstein’ın konferansında dinleyici olarak bulunan ünlü Fransız filozof Henri Bergson’ın en belirgin şekilde temsil ettiği bir gelişme dönemi görmüştü.

Einstein ve Bergson arasında başlayan ve ikisinin de vefatından kısa süre önceki son mesajlarına kadar devam eden yıllar süren tartışma, tarihçilerin felsefe için “büyük gerileme” olarak

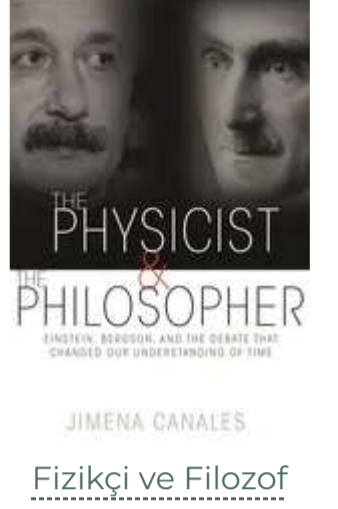
tanımladığı ve "bilimciliğin yükselişini" körükleyen olaya yol açacaktı.

Tartışma hakkında bir kitap yazan Illinois Üniversitesi tarih profesörü Jimena Canales, olayı şu şekilde anlattı:

“20. yüzyılın en büyük filozofu ile en büyük fizikçisi arasındaki diyalog” özenle kaydedildi. Tiyatroya uygun bir senaryoydu. Toplantı ve sarf ettikleri sözler, yüzyılın geri kalanında tartışılacaktı.

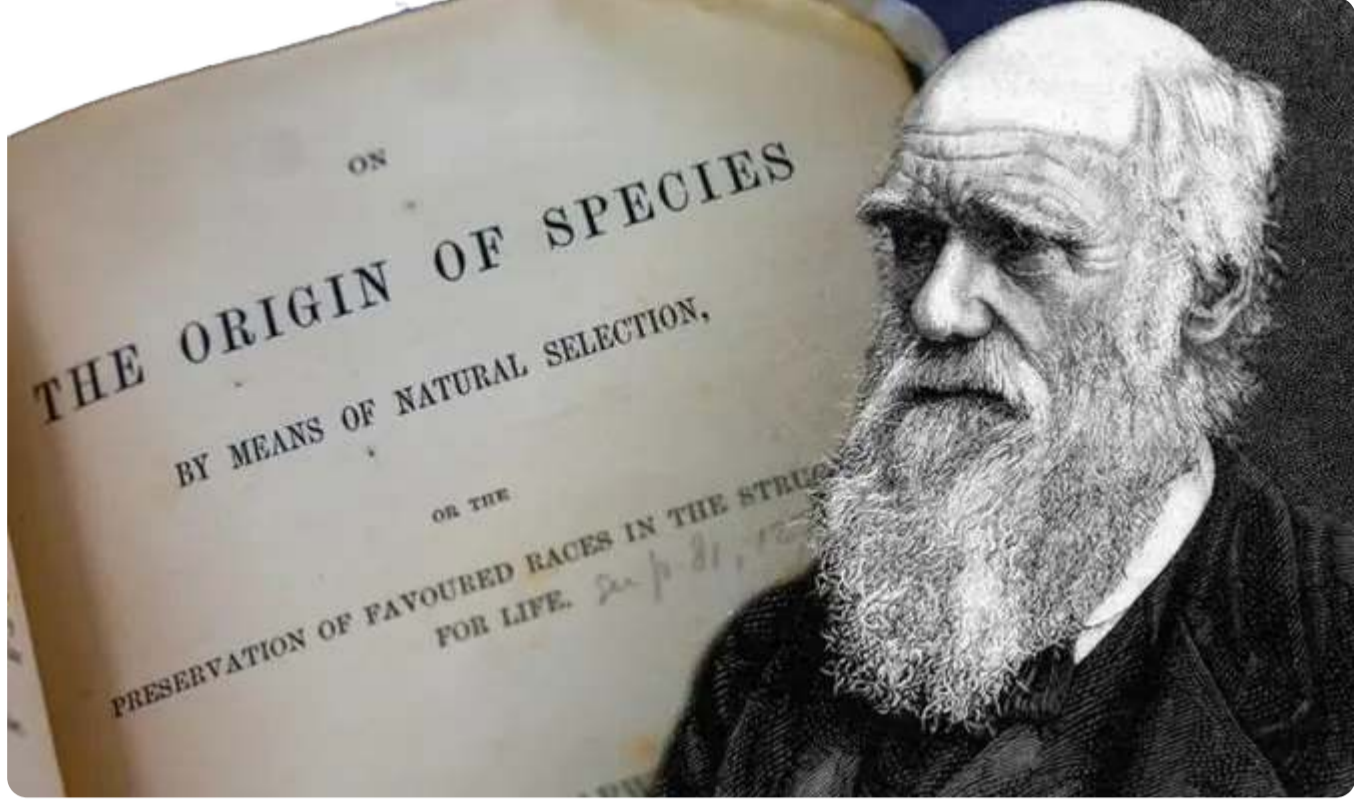
Tartışmayı takip eden yıllarda... bilim insanının zaman hakkındaki görüşleri baskın hale geldi. ... Birçokları için filozofun yenilgisi, “sezgiye” karşı bilimsel “rasyonalitenin” bir zaferini temsil ediyordu. ... Böylece “felsefe için gerileme hikayesi” başladı... sonra felsefenin önemi, bilimin artan etkisi karşısında düşmeye başladı.

(2016) Bu Filozof, Görelilik İçin Nobel Ödülü Olmamasını Sağlamaya Yardımcı Oldu

Kaynak: Nautil.us | jimenacanales.org (profesörün web sitesi)

BÖLÜM 2.

Bilimcilik İçin Yozlaşma

Bu tarihsel araştırma, Henri Bergson'ın tartışmayı, felsefenin yüzyıllardır süren dogmatik bilimciliğe kendi kendini köleleştirmesinin bir parçası olarak kasten kaybettiğini ortaya çıkaracaktır.

Bergson, Einstein'ın görelilik için Nobel Ödülü'nün iptal edilmesini sağlamada başarılı olurken, bu eylem felsefe için büyük bir tepkiye neden oldu ve "*bilimciliğin yükselişini*" körüklemeye yardımcı oldu.

Bergson, 1907'deki "*Yaratıcı Evrim*" adlı eseriyle kısmen dünya çapında ün kazanmıştı ve bu eser, Charles Darwin'in evrim teorisine karşı felsefi bir karşı ses sağlıyordu. Bu eserin eleştirel bir incelemesi, Bergson'un popülaritesini potansiyel olarak açıklayacak şekilde Darwinistleri memnun etmek için "*kasten kaybettiğini*" ortaya koymaktadır (bölüm 4.).

BÖLÜM 2.1.

Bergson'un Kaybı ve "*Bilim*" İçin Bir Zafer

Bergson, tartışmayı büyük ölçüde Einstein'a karşı kaybetmiş olarak algılandı ve kamuoyu Einstein'ın yanında yer aldı. Birçokları için Bergson'un yenilgisi, metafizik "*sezgiye*" karşı bilimsel "*rasyonalitenin*" bir zaferini temsil ediyordu.

Einstein, Bergson'un teoriyi doğru anlamadığını alenen belirterek tartışmayı kazandı. Einstein'ın tartışmayı kazanması bilim için bir zaferi temsil ediyordu.

Bergson, felsefi eleştirisi Süre ve Eşzamanlılık'ta (1922) "*bariz hatalar*" yaptı ve günümüz filozofları Bergson'un hatalarını "*felsefe için büyük bir utanç*" olarak nitelendiriyor.

Örneğin, filozof William Lane Craig 2016'da şunları yazdı:

Henri Bergson'un yirminci yüzyılın felsefi panteonundan meteora benzer düşüşü, kuşkusuz kısmen, Albert Einstein'ın Özel Görelilik Kuramı hakkındaki yanlış yönlendirilmiş eleştirisine ya da daha doğrusu yanlış anlamasına bağlıydı.

Bergson'un Einstein'ın teorisini kavrayışı basitçe utanç verici şekilde yanlıştı ve Bergson'un zaman hakkındaki görüşlerini itibarsızlaştırma eğilimindeydi.

(2016) Bergson Haklıydı! (Eh, Kısmen)!

Kaynak: [Reasonable Faith](#)

BÖLÜM 2.2.

“Bariz Hatalar” ve Einstein'ın “Çelişkisi”

Einstein, Bergson'u teoriyi anlamadığı gerekçesiyle kamuoyunda eleştirirken, özel notlarında aynı anda Bergson'un onu 'kavramış olduğunu' yazdı ki bu bir çelişkidir.

Paris'teki 6 Nisan tartışmasından aylar sonra, 1922 sonlarında Japonya'ya seyahat ederken günlüğüne şu özel notu düşü:

Bergson hat in seinem Buch scharfsinnig und tief die Relativitätstheorie bekämpft. Er hat also richtig verstanden.

Çeviri:

“Bergson, kitabında görelilik teorisini zekice ve derinlemesine sorgulamıştır. Bu nedenle onu kavramıştır.”

Kaynak: Canales, Jimena. *Fizikçi ve Filozof*, Princeton University Press, 2015. s. 177.

Daha önce alıntılanan tarih profesörü Jimena Canales, Einstein'ın çelişkili davranışını 'siyasi' nitelikte olarak tanımladı.

Einstein'ın çelişkili özel notları yozlaşmanın bir göstergesidir.

BÖLÜM 2.3.

Nobel Komitesi'nin İtirafı

Nobel Komitesi Başkanı Svante Arrhenius, kamuoyu ve bilimsel uzlaşıdan saparak devreye giren bir etkinin olduğunu itiraf etti.

“Paris'teki ünlü filozof Bergson'un bu teoriye meydan okuduğu bir sır olmayacaktır.”

Tarih profesörü Jimena Canales durumu şu şekilde anlattı:

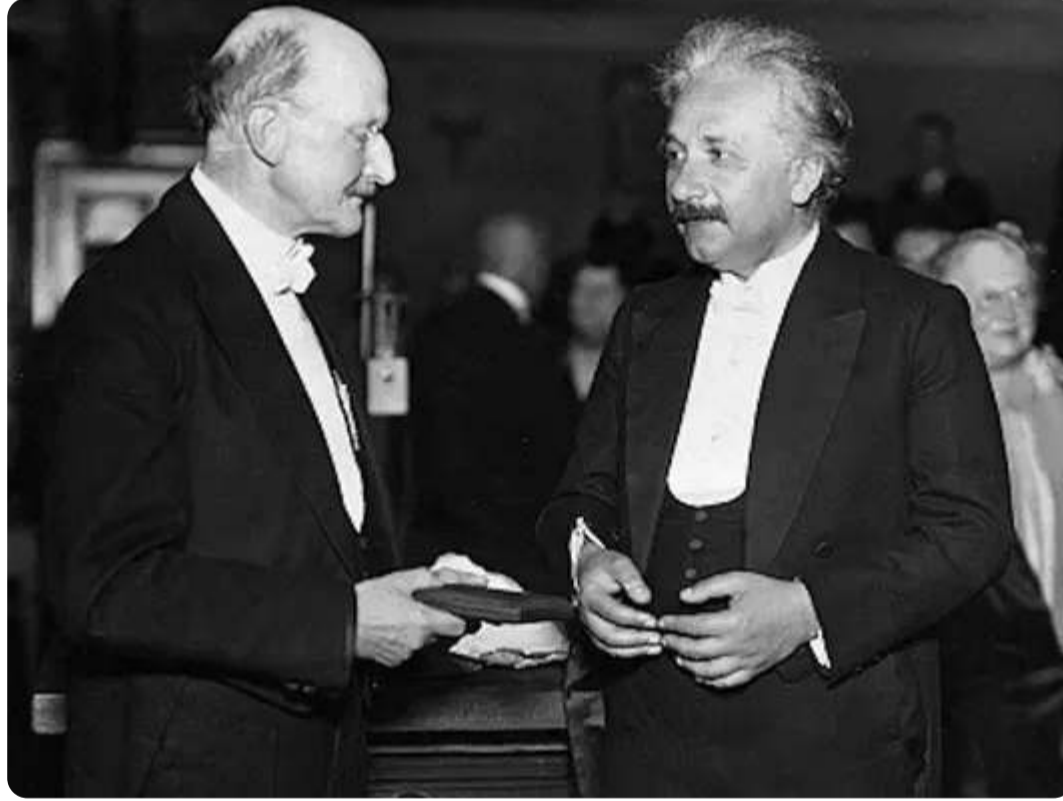
Nobel Komitesi'nin o günkü açıklaması, kuşkusuz Einstein'a Paris'teki [felsefeyi reddedişini] hatırlattı ve bu da Bergson'la bir çatışmayı tetikleyecekti.

Nobel Komitesi'nin Einstein'ın görelilik için Nobel Ödülü'nü reddetmek için mantıklı bir gerekçesi yoktu.

Nobel Komitesi'nin metafizik felsefeyi savunma veya kamuoyu ve bilimsel uzlaşmaya karşı gelme gibi kurumsal bir eğilimi yoktu ve Einstein'ı ilk aday gösteren Komite'nin kendisiydi, bu nedenle kararları kendi kuruluşlarının güvenilirliğini olumsuz etkiledi.

Sonrasında, Nobel Komitesi bilim camiasından yoğun eleştirilerle karşılaştı.

BÖLÜM 2.4.

Einstein'ın Nobel Komitesi'ne Yanıtı

Einstein, görelilik için Nobel Ödülü yerine, fotoelektrik etki üzerine yaptığı çalışma için Nobel Ödülü aldı.

Einstein, Nobel töreninde görelilik üzerine ders vererek yanıt verdi, böylece Nobel Komitesi'nin kararını onursuzlaştırdı ve bir açıklama yaptı.

Einstein'ın fotoelektrik etki için Nobel Ödülü töreni sırasında görelilik üzerine ders verme gibi dramatik eylemi, dönemin kamuoyu duygularına hitap etti ve entelektüel kayıptan çok daha öte bir etkiye sahip olan felsefe için ahlaki bir kayba neden oldu.

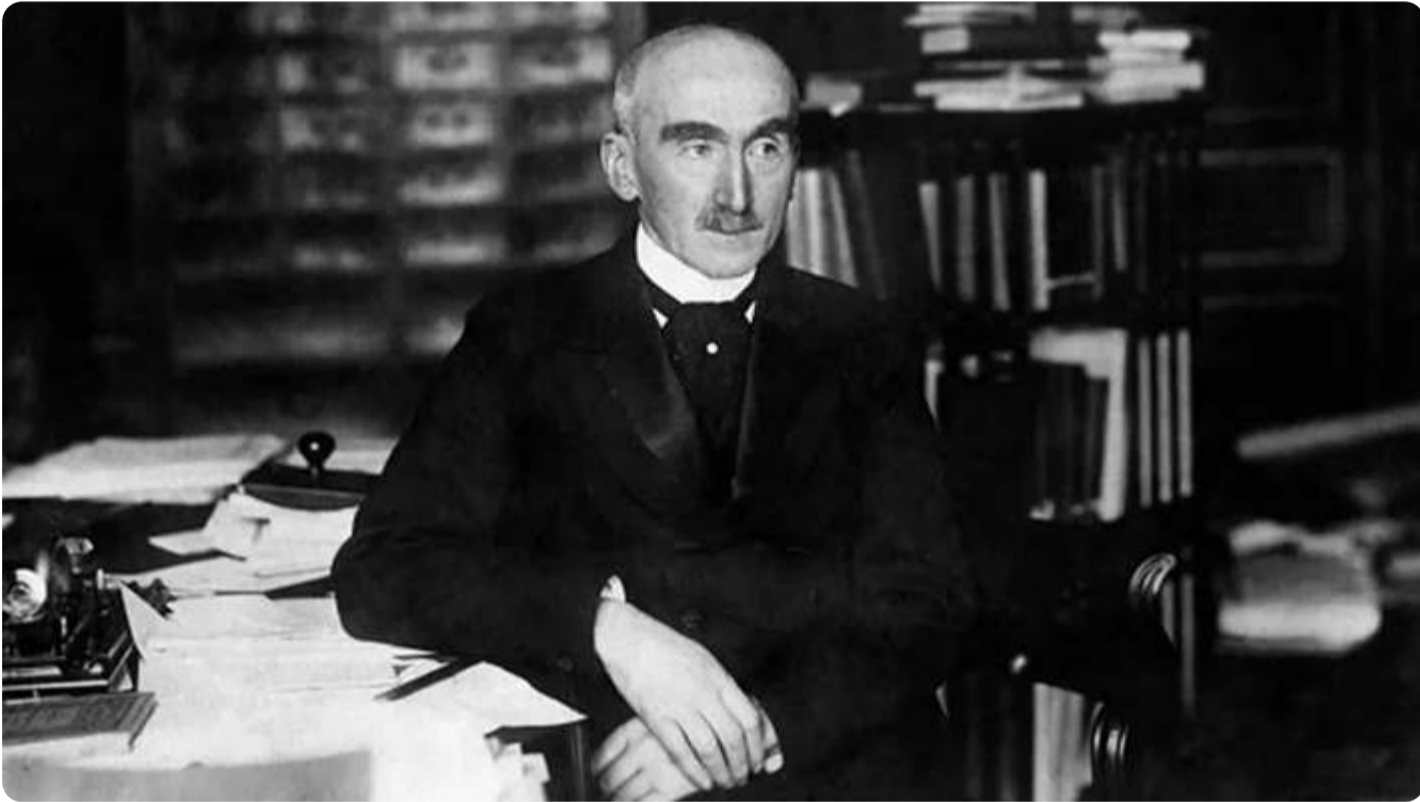
BÖLÜM 2.5.

Felsefeye Yönelik Tepki

Einstein'ın görelilik için Nobel Ödülü'nün, kamuoyu Einstein'ın yanında yer almasına rağmen, “*ünlü* filozof Henri Bergson'un eleştirisi” nedeniyle iptal edilmesi, bilimin felsefeden kopması için ahlaki bir gerekçe yarattı.

Bu araştırma, Bergson'un “*utanç verici hatalarına*” rağmen, teorinin gerçek anlayışına ilişkin bir bakış açısı için Einstein'ın özel notlarının yol gösterici kabul edilmesi gerektiğini ortaya çıkaracaktır; bu da Bergson'un sözde ‘*bilimin üstün çıkarları*’ (Darwinizm ve ilişkili bilimcilik) için “*kasten kaybettiğini*” ima etmektedir. Bu özellik, 1907'deki Creative Evolution adlı eserinde zaten görülmekteydi.

BÖLÜM 3.

Filozof Henri Bergson

Fransız felsefe profesörü Henri Bergson, dünyaca ünlü bir filozof ve Fransız entelektüel yaşamının bir deviydi (Académie française üyesi, 1927 Edebiyat Nobel Ödülü sahibi). Felsefe tarihinin en önemli filozoflarından biri olarak geniş çapta kabul gördü.

“Dünyanın En Tehlikeli Adamı”

Filozof Jean Wahl bir keresinde şöyle demişti: “Dört büyük filozofu saymak gerekirse şunlar söylenebilir: Sokrates, Platon —ikisini birlikte alırsak— Descartes, Kant ve Bergson”.

Filozof William James, Bergson'u “zarif bir dahi, belki de yaşayanlar arasında en fazla öyle olan” olarak tanımladı.

Filozof ve felsefe tarihçisi Étienne Gilson, 20. yüzyılın ilk üçte birinin kesinlikle “Bergson çağı” olduğunu iddia etti.

Tarih profesörü Jimena Canales, Bergson'u şu şekilde tanımladı:

Bergson aynı anda hem “dünyanın en büyük düşünürü” hem de “dünyanın en tehlikeli adamı” olarak kabul edildi.

Bergson'un yaşamının eseri, la durée (Süre Olarak Zaman) — yaşanan ve niteliksel bir zaman kavramı — üzerine odaklandı.

Bergson için zaman, ayırık anlardan oluşan bir dizi değil, bilinçle iç içe geçmiş sürekli bir akıştı. Einstein'ın zamanı denklemlerde bir koordinata indirgemesi, onun için insan deneyimini derinden yanlış anlamak gibi geldi.

Einstein'ın ders etkinliğinde Bergson, Einstein'ı doğrudan sorguladı:

“Fizikçi için Zaman nedir? Soyut, sayısal anlardan oluşan bir sistem. Ancak filozof için zaman, varoluşun dokusunun ta kendisidir — içinde yaşadığımız, hatırladığımız ve öngördüğümüz durée.”

Bergson, Einstein'ın teorisinin yalnızca “mekansallaştırılmış zaman” ile ilgilendiğini, türetilmiş bir soyutlama olduğunu, yaşanan deneyimin zamansal gerçekliğini görmezden geldiğini savundu. Einstein'ı ölçümü ölçülen şeyle karıştırmakla — varoluşsal sonuçları olan felsefi bir hata — suçladı.

1922'de Bergson, Einstein'ın görelilik kuramına yönelik yoğun bir eleştiri olan *Durée et Simultanéité*'yi (Süre ve Eşzamanlılık) yayınladı.

Kitap, Einstein'ın “Filozofların zamanı sona erdi” dediği Paris tartışmasına doğrudan bir yanıtı. Kitabın kapağı, genel anlamda Einstein'a özellikle atıfta bulunuyordu ve “Einstein'ın Kuramı Üzerine” başlığını taşıyordu.

Kitabın önsözü şu pasajla başlar:

(kitabın ilk cümlesi) Bu çalışmanın kökeni hakkında birkaç söz, niyetini açıklığa kavuşturacaktır. ... Bu fizikçiye duyduğumuz hayranlık, bize yalnızca yeni bir fizik değil aynı zamanda yeni düşünme yolları da getirdiği inancı, bilim ile felsefenin birbirinden farklı disiplinler olduğu ancak birbirini tamamlamak üzere yaratıldığı fikri—tüm bunlar bize bir karşılaşmaya girişme arzusunu ilham etti ve hatta bunu bir görev olarak dayattı.

Kitap, 1922 tarihli ilk baskının fiziksel olarak taranmış bir kopyasına ve Bergson'un orijinal dilsel niyetini ve incelikli anlatımını korumak için optimize edilmiş 42 dile AI çevirisine dayanarak

kitaplar bölümümüzde ⁽¹⁾ yayınlanmıştır. Her paragraf, orijinal Fransızca metni AI kullanarak inceleme seçeneği sunar (fareyi paragrafın üzerine getirerek).

⁽¹⁾ Henri Bergson'un "Süre ve Eşzamanlılık" (1922) kitabı, kitap koleksiyonumuzda 42 dilde yayınlanmıştır. İndirin veya çevrimiçi okuyun.

BÖLÜM 3.3.

Bergson'un Einstein'ın Nobel Ödülü'nü İptal Etme Çabası

Tartışmayı takip eden yıllarda Bergson, kendisine "dünyanın en tehlikeli adamı" unvanını kazandıran gizli "prestij ağlarını" kullanarak, Nobel Komitesi'ni Einstein'ın görelilik için Nobel Ödülü'nü reddetmeye ikna etmek için etkin bir şekilde çaba gösterdi.

Bergson başarılı oldu ve çabaları, Nobel Komitesi Başkanı'nın Bergson'un eleştirisinin Einstein'ın görelilik için Nobel Ödülü'nün reddedilmesinin birincil nedeni olduğunu 'itiraf etmesiyle' kişisel bir zaferle sonuçlandı:

"Paris'teki ünlü filozof Bergson'un bu teoriye meydan okuduğu bir sır olmayacaktır."

"Ünlü" terimleri ve "Paris" referansı, Nobel Komitesi'nin kararına gerekçe olarak Bergson'un kişisel etkisini ve itibarını yükselttiğini ortaya koymaktadır.

BÖLÜM 4.

Kasten Kaybetmek

Bergson, Einstein'ın görelilik teorisini anlamayı başaramadı mı?

Bu araştırmanın yazarı, 2006'dan beri Hollanda eleştirel blogu [Zielenknijper.com](https://zielenknijper.com) aracılığıyla uzun süredir özgür iradenin savunucusudur. Filozof William James üzerine çalışmasından kısa bir süre sonra, 2024'te Henri Bergson üzerine bir çalışmaya başladı.

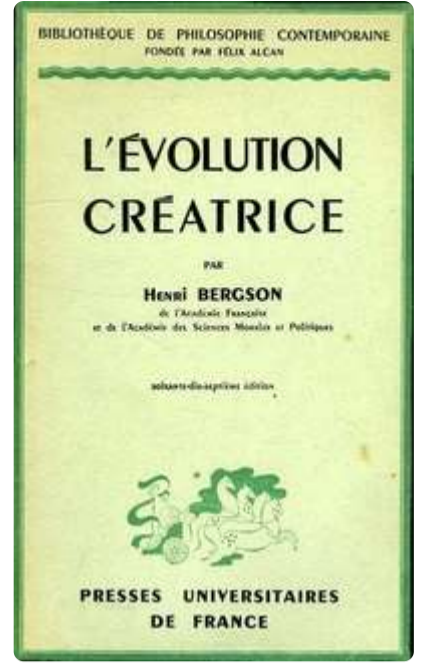
Yazar, Bergson'u önyargısız okudu ve Bergson'un özgür iradenin savunması için 'güçlü mantık' sağlayacağı varsayımındaydı. Ancak Bergson'un "Creative Evolution" (1907) adlı eserini okuduktan sonraki ilk izlenimi, Bergson'un 'kasten kaybettiği' yönündeydi.

BÖLÜM 4.1.

"Creative Evolution" Darwin'in Evrim Teorisine Karşı

Bergson'un Creative Evolution adlı kitabı, dönemin kamuoyu ilgisini, Charles Darwin'in evrim teorisine karşı felsefi bir karşı ses olarak kullandı.

Yazarın ilk izlenimi, Bergson'un her iki okuyucu kitlesine de hitap etmeyi amaçladığıydı: Darwin'in evrim teorisinin hayranları (daha genel olarak bilim insanları) ve 🦋 özgür iradeye inananlar. Sonuç olarak, özgür iradenin savunması 'zayıftı' ve bazı durumlarda yazar, kendi mantığını temelden baltalayan mantıksal argümanlarında "açık bir çelişki" yaratarak, 'kasten kaybetme niyeti' olduğunu açıkça fark etti.

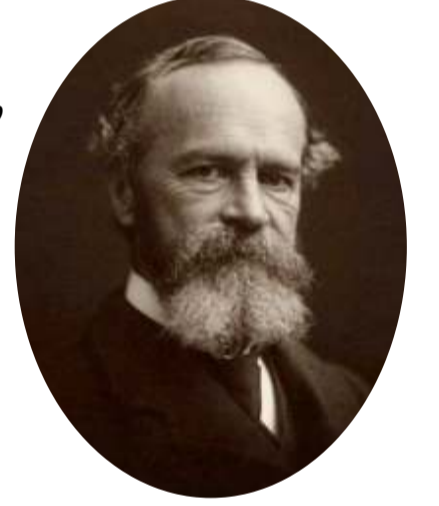
Bergson, görünüşe göre, kitabın başlarında 'Darwinistlere', kitabın sonunda kazanan olarak çıkacaklarına dair bir içgörü hissi vermeye çalıştı.

Yazarın ilk fikri, Bergson'un, Charles Darwin'in evrim teorisini tercih etmeye başlayan genel kamuoyu perspektifinden kitabının başarısını garanti altına almaya çalıştığıydı; bu, kısmen Bergson'un "bilimin yükselişi" ile domine edilen bir dünyada neden dünya çapında ünlü olduğunu açıklıyordu.

BÖLÜM 4.2.

Bergson'un Küresel Ünü

Bergson'un küresel ünü, kısmen, Amerikalı filozof William James tarafından, kendi felsefesini engelleyen büyük bir felsefi sorunu çözmeye yardımcı olan, aksi takdirde 'küçük bir entelektüel katkı' olarak değerlendirilebilecek bir şey için 'teşekkür' niteliğinde olabilir.

William James, nihai gerçeklik olarak sonsuz bir Mutlakı savunan F.H. Bradley ve Josiah Royce gibi idealistlere karşı "Mutlak'ın Savaşı" dediği mücadele içindeydi.

James, Bergson'u nihayet Mutlak fikrini engelleyen filozof olarak gördü. Bergson'un soyutlamaya yönelik eleştirisi ve akış, çokluk ve yaşanmış deneyim vurgusu, James'e Mutlak'ların şeyleştirilmesini yenmek için araçlar sağladı. James'in yazdığı gibi:

‘ Bergson'un felsefeye esas katkısı, entelektüalizme (Mutlak'a) yönelik eleştirisidir. Bence entelektüalizmi kesin olarak ve kurtulma umudu olmaksızın öldürmüştür.

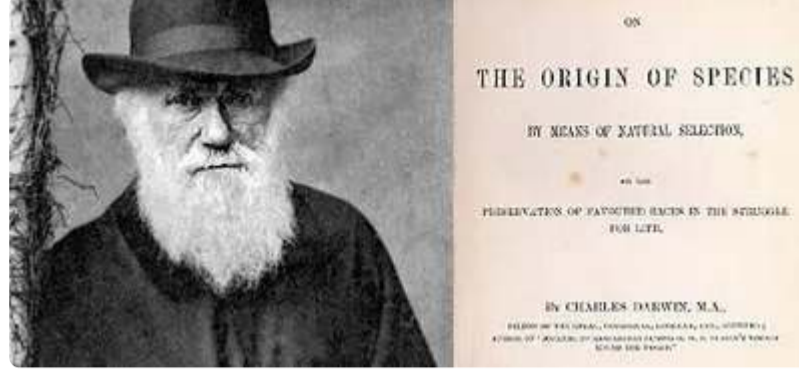
20. yüzyılın başlarında, Bergson'un çalışmaları Fransa dışında henüz yaygın olarak bilinmezken, James, Bergson'un fikirlerini İngilizce konuşan dünyaya tanıtmada çok önemli bir rol oynadı.

Yazıları ve dersleri aracılığıyla James, Bergson'un fikirlerinin popülerleşmesine yardımcı oldu ve bunları daha geniş bir kitleye ulaştırdı. James'in fikirlerini savunmasını takip eden yıllarda Bergson'un itibarı ve etkisi hızla arttı.

BÖLÜM 4.3.

Bilimin Yükselişi

Bergson'un dünya çapında üne kavuşması, bilimin yükselişi ve Charles Darwin'in evrim teorisinin popülerliğiyle aynı döneme denk geldi.

Charles Darwin'in Evrim Teorisi

Kariyerinin başlarında Darwin'in evrim teorisine karşı felsefi bir karşı ses yazarak, Bergson kendini, filozof Friedrich Nietzsche'nin 1886'da yazdığı *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (6. Bölüm – Biz Bilginler) kitabında bahsettiği “bilimin felsefeden kurtuluşu” hareketinin ön saflarına yerleştirmişti:

Bilim insanının bağımsızlık ilanı, onun felsefeden kurtuluşu, demokratik örgütlenme dağılmanın daha ince yan etkilerinden biridir: bilginin kendini yüceltmesi ve kendini beğenmişliği şimdi her yerde tam çiçek açmış halde ve en güzel baharında – ki bu, kendi kendine övgünün bu durumda hoş koktuğu anlamına gelmez. Burada da halkın içgüdüğü, “Tüm efendilerden özgürlük!” diye haykırır ve bilim, çok uzun süre “hizmetçisi” olduğu teolojiye en mutlu sonuçlarla direndikten sonra, şimdi kendi aymazlığı ve düşüncesizliği içinde felsefeye yasalar koymayı ve sırayla “efendi” rolünü oynamayı öneriyor – ne diyorum! kendi başına FİLOZOF rolünü oynamayı.

Bilim, kendi kendisinin efendisi olmayı ve felsefeden kurtulmayı arzuluyordu.

BÖLÜM 4.5.

Felsefenin Bilimciliğe Kendini Köle Etmesi

Descartes, Kant ve Husserl'in eserlerinden Henri Bergson'un çağdaş dönemine kadar, tekrarlayan bir tema ortaya çıkıyor: felsefeyi bilimciliğe köle etmek için kendi kendine dayatılan girişim.

Örneğin, Emmanuel Kant'ın ‘apodiktik kesinlik’ kavramı, zorunlu olarak doğru olan ve şüphe edilemeyen bilgi olup, daha özel olarak uzay ve zamanın gerçekliğine (tartışılmazlığına) dair inancı ilgilendirir; bu kavram dogmatik olarak benimsenmiştir ve tüm felsefesinin temelini oluşturur.

Kant'ın apodiktik kesinlik kavramı, sadece “güçlü bir iddia”nın ötesine geçer ve dini dogmaya benzeyen mutlak, şüphe götürmez bir hakikat iddiasıdır. Kant uzmanları, bu kavramın temelini oluşturan Kant'ın akıl anlayışı hakkında şunları yazıyor:

☪ Kant'ın hiçbir zaman aklın kendisini tartışmadığını not edebiliriz. Bu, zorlu bir yorumlama görevi bırakıyor: Kant'ın genel ve olumlu akıl anlayışı tam olarak nedir?

İlk dikkat çeken şey, Kant'ın aklın tüm yargılarda – hem ampirik hem de metafizik – hakikatin hakemi olduğuna dair cesur iddiasıdır. Ne yazık ki, bu düşünceyi neredeyse hiç geliştirmeyen ve konu literatürde şaşırtıcı derecede az ilgi çekmiştir.

Kant'ın “Aklı”

Kaynak: plato.stanford.edu

Dinlere benzer şekilde, “aklın” temel doğasını ele almayı ihmal ederek, Kant, varoluşun temel gizemini, mutlak bir hakikat iddiası için kötüye kullandı ve bu, Kant'ın felsefi projesinin başında açıkça iletilen amacı ışığında bakıldığında, **dogmatik bilimciliği** kurma ‘niyetinin’ kanıtını sağlar: bilimi ‘şüphe götürmez’ kesinlikle temellendirmek.

☪ *Saf Aklın Eleştirisi (A Baskısı Önsöz - 1781):*

“İnsan aklının garip bir kaderi vardır; bilgisinin bir türünde, **aklın kendi doğası tarafından** (ki Kant bilginlerine göre Kant bunu asla doğrudan ele almamıştır, bu da onu varoluşun gizemiyle eşitler) emredilen, görmezden gelemeceği ancak tüm güçlerini aştığı için yanıtlayamayacağı sorularla yüklüdür... Saf aklın kendisinin eleştirisi ... metafiziğe hazırlık disiplini olarak, iddialarını **dogmatik ve matematiksel kesinlikle sergileyebilmesi gereken** bir bilim olarak hazırlayıcı [propedötik] göz önünde bulundurulduğunda artık en önemli görevdir...” (A vii, A xv)

Varoluş gizeminin aynı kötüye kullanımı, René Descartes'ın ünlü cogito ergo sum (“Düşünüyorum, öyleyse varım”) iddiasında görülür; bu, Kant'ın apodiktik kesinliğine benzer şekilde, bilimi temellendirmek için şüphe götürmez bir hakikat kurmayı amaçlar.

“Felsefenin temel direği” Edmund Husserl'in çalışmasında, ‘bilimi kesinlikle temellendirme’ arzusu en başından itibaren ortaya konur ve Husserl, birincil amaca hizmet etmek için daha sonraki bir girişimde, çağdaşları ve bilginler tarafından “ihanet” olarak tanımlanan şekilde, geçmiş felsefesinden derinlemesine saparak bile bu amaca hizmet eder: bilimin temellendirilmesi, pratikte “bilimin dogma yoluyla felsefeden ayrılmasını sağlamak” anlamına gelir.

☪ Sebastian Luft (Kültürün Uzayı, 2015): “Husserl'in transandantal dönüşü... bilgi için mutlak bir temel bulma ihtiyacıyla motive edildi... Bu temel yalnızca transandantal egoda bulunabilirdi... Bu hamle, Münih ve Göttingen'deki öğrencileri tarafından Mantıksal Araştırmalar'ın betimleyici, ön-teorik tutumuna bir ihanet olarak algılandı.”

Bergson'un Felsefe Sütunu Olarak Yükseltilmesi

Bergson'un bilimcilik ilerlemesi için “*kasten kaybetme*” stratejik yeteneği ve Creative Evolution (1907) eseri aracılığıyla bilimin felsefeden kurtuluşu hareketinin ön saflarına yerleşmesi, Bergson'un gerçek felsefi katkılarından ziyade, felsefenin bir sütunu olarak yükseltilmesinin nedeni olabilir.

Bergson, stratejik yazma becerisini içeren edebiyat dalında felsefe için değil, bir Nobel ödülü aldı.

“I Love Philosophy” tartışma forumundaki bir filozof, duruma ışık tutan şu soruları sordu:

“Bana bu “o zamanın yaşayan en dâhi insanı”nın bazı örneklerini gösterin. Bana Bergson'un bu ünlü muhteşem süper dâhi felsefesinin bir örneğini gösterin.

(2025) Einstein'ın Felsefesi

Kaynak: I Love Philosophy Forum

Bu sorular şunu ortaya çıkarmayı amaçlıyordu: Bergson'un “tüm zamanların en büyük filozofu” olduğu fikrini haklı çıkaracak hiçbir kanıt yoktur.

BÖLÜM 5.

Yolsuzluk

Bergson'un felsefe için “büyük utancı” ve tarihte felsefe için “muazzam gerilemeye” yol açan durumunun bir kaza olması pek olası değildir.

Einstein'ın özel notlarında ortaya çıkan çelişkili davranışı, bölüm 2.2.'da açıklandığı gibi, yolsuzluğun bir göstergesidir.

Bu araştırma, Bergson'un sözde ‘bilimin daha yüksek çıkarları’ (Darwinizm ve ilişkili bilimcilik) için “tartışmayı kasten kaybetmiş” gibi görüldüğünü ortaya koydu; bu özellik, 1907'deki Creative Evolution eserinde zaten görülebiliyordu.

CosmicPhilosophy.org

<https://tr.cosmicphilosophy.org/>

Yazdırılma tarihi: 22 Kasım 2025

Diğer projelerimiz:

- ▶ [GMODebate.org](https://gmodebate.org/): Öjeni, bilimcilik, "felsefeden-bağımsız-bilim" hareketi, "bilim-karşıtı söylem" ve modern bilimsel engizisyon biçimlerinin felsefi temellerini araştıran bir proje.